

De kwartaire sector

In 1980 bedroeg de totale werkgelegenheid in de kwartaire sector ca. 1,3 mln. manjaren. Onder de kwartaire sector kan globaal worden verstaan de niet-commerciële dienstverlening, inclusief die door de overheid. Daarnaast is kenmerkend dat de kosten voor ca. 90% worden gefinancierd uit rijksmiddelen of via de sociale verzekeringen.

De werkgelegenheid in de kwartaire sector is het laatste decennium fors toegenomen: in de jaren zeventig werd een groei bereikt van gemiddeld 2,5% per jaar. In het algemeen stond men vrij positief tegenover deze ontwikkeling. De kwartaire sector zou immers de afkalving van de industriële werkgelegenheid moeten opvangen. Bovendien was de kwartaire dienstverlening in hoge mate milieuvriendelijk en zou ze vooral gericht zijn op die behoeften die in onze welvaartsstaat het minst bevredigd zouden zijn: medische hulp, welzijnswerk, onderwijs. Ten slotte had de voorkeur voor de kwartaire sector nog een ideologisch tintje. De collectieve voorziening (en financiering) van diensten zou het solidariteitsbeginsel versterken, dat in het rationele ruilverkeer van een vrije-markteconomie zo weinig aan bod kwam.

Het liep allemaal wat anders. Vorig jaar verscheen een WRR-rapport, dat aantoonde dat het toch wel van belang was de industriële structuur in de gaten te houden (d.w.z. te versterken). Er ontstond ook in toenemende mate kritiek op de maatschappelijke bevoogding vanuit de kwartaire sector (met name het welzijnswerk moest het ontgelden) en bovendien was men er lang niet van overtuigd dat uitbreiding van allerlei diensten ook tot verbetering van de dienstverlening had geleid. Ten slotte was ook al duidelijk dat de kosten van de groei van de kwartaire sector waren verhaald op de winstinkomens en dat zij de marktsector onder druk zetten.

Tegen deze achtergrond en gezien de niet al te gunstige toestand van 's lands economie zal ook de kwartaire sector niet aan een kritische doorlichting kunnen ontkomen. In het kader van de heroverwegingsprocedure is er dan ook een Werkgroep heroverweging kwartaire sector aan het werk geweest, die zich met name heeft gebaseerd op (een deel van) het *Memorandum personeelsvoorziening kwartaire sector* van het SCP en het CPB. De beide bureaus hebben gezamenlijk schattingen gemaakt van de personeelsontwikkeling in de kwartaire sector in de komende jaren. Bij die schattingen is steeds uitgegaan van verschillende veronderstellingen waarbij een aantal varianten is ontwikkeld. In de z.g. *basisvariant* wordt verondersteld dat de personeelssterkte per gebruiker of gebruikseenheid constant blijft (b.v. een gelijkblijvend aantal leerlingen per leraar). Verder wordt ervan uitgegaan dat het gebruik van de bestaande voorzieningen zal toenemen conform de groei in het verleden, waarbij die groei wordt „gecorrigeerd” voor demografische ontwikkelingen.

Hoewel deze uitgangspunten op het eerste gezicht redelijk lijken en er nog sprake is van een toenemend gebruik per hoofd, zal met name de eerste restrictie, de constante personeelssterkte, een aanzienlijke beperking inhouden

van de groei van de werkgelegenheid in de kwartaire sector. In het verleden was de sterke uitbreiding van het aantal arbeidsplaatsen in de kwartaire sector namelijk voor een belangrijk deel (geschat wordt: 60%) toe te schrijven aan intensivering en niet aan uitbreiding van de dienstverlening. In de basisvariant zal in de periode 1980-1985 de werkgelegenheid in de kwartaire sector slechts toenemen met 30.000 manjaren, een groei van 0,5% per jaar 1).

Niet alleen ten opzichte van de ontwikkeling in de jaren zeventig betekent de basisvariant een aanzienlijke beperking van de personeelsgroei, ook in vergelijking met de departementale ramingen (waar al rekening is gehouden met ombuigingen in de personeelsontwikkeling) is er sprake van een forse vermindering. Het (vierde) Financieel Overzicht van het Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne gaat b.v. uit van een personeelsgroei in de gezondheidszorg van 44.000 manjaren tot 1984 2). De basisvariant komt voor 1985 uit op een groei van 11.000 manjaren. De ramingen van CRM t.a.v. de maatschappelijke dienstverlening geven een groei te zien (tot 1985) van 18.000 manjaren; de basisvariant komt uit op een toename van 10.000 manjaren.

Maar overigens moet ook wanneer een volgend kabinet het toetsingskader, zoals dat nu is ontwikkeld door het CPB en het SCP, als uitgangspunt neemt voor de personeelsontwikkeling in de kwartaire sector, nog maar worden afgewacht of de overheid in staat zal zijn meer greep te krijgen op de kwartaire sector. Met name in sectoren waar de financiering voornamelijk loopt via de sociale verzekeringen (b.v. de gezondheidszorg) lijken de beheersingsinstrumenten van de overheid nog gebrekkig. Daarnaast doet zich de complicatie voor van het groeiende aantal „kwartaire opgeleiden”. Het SCP en CPB verwachten dat het specifieke kwartaal opgeleide arbeidsaanbod met zo'n 4 à 5% (20.000 manjaren) per jaar zal toenemen. Dit zal ongetwijfeld een opwaartse druk uitoefenen op de personeelsontwikkeling in de kwartaire sector. Beperking van de groei van de kwartaire dienstverlening zal dan ook wellicht moeten samengaan met een beperking van het kwartaire arbeidsaanbod. Dat zou betekenen dat de onderwijscapaciteit moet worden aangepast aan de achterblijvende ontwikkeling van de kwartaire sector. Maar wordt daarmee de vrije onderwijskeuze niet aangetast, zoals eerder al door de numerus fixus gebeurde? Het zal steeds duidelijker worden dat dienstverlening in de kwartaire sector ook alles te maken heeft met financiële restricties.

T. de Bruin

1) In het onderwijs (met name het basisonderwijs) zouden 20.000 arbeidsplaatsen moeten verdwijnen; daartegenover staat een toename van 50.000 manjaren met name in de gezondheidszorg en de maatschappelijke dienstverlening.

2) Alleen intramurale gezondheidszorg (excl. dagverblijven en tehuizen voor gehandicapten) en vrije beroepen.